

Flottiljområdet

Arkeologisk utredning av Flottiljområdet vid Barkarby flygfält,
Järfälla socken och kommun, Uppland

Richard Grönwall
Rapport 2003:2

Flottiljområdet

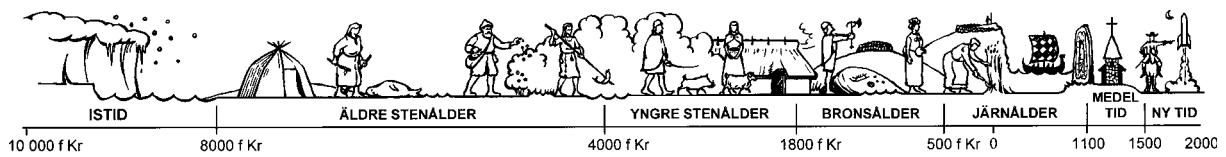
Arkeologisk utredning av Flottiljområdet vid Barkarby flygfält,
Järfälla socken och kommun, Uppland

Richard Grönwall
Rapport 2003:2

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.lansmuseum.a.se

 STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM

Box 6176 102 33 Stockholm
Tel 08-690 69 60 Fax 08-32 32 72
Besöksadress: Klarahuset, Sabbatsbergsvägen 6
Hemsida www.lansmuseum.a.se

Tidaxel: Mats Vänehem

© Stockholms läns museum
 Produktion: Stockholms läns museum
 Redaktionell bearbetning: Åsa Lundström
 Produktion av planer: Richard Grönwall

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
 Stockholm 2003

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	8
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Målsättning och metod	10
Resultat	10
Tidigare undersökningar	11
Delområde A	14
Delområde B	15
Delområde C	17
Delområde D	19
Diskussion och tolkning	20
Referenser	22
Tekniska och administrativa uppgifter	22

Figurförteckning

Figur 1. Blå kartan med läget för undersökningsområdet markerat.	6
Figur 2. Utsnitt ur Ekonomiska kartans blad (10I 8d Säbysjön samt 10I 7d Spånga) med utredningsområdet markerat	9
Figur 3. Fig 3. Gravfältskarta från 1928-1937	12
Figur 4. Fig 4. Översiktskarta över utredningsområdet	13
Figur 5. Delområde A. Schakt 1-11	14
Figur 6. Delområde B. Schakt 12, 13 och 22	15
Figur 7. Delområde C. Schakt 22 samt militära lämningar.t	18
Figur 8. Delområde D. Schakt 14-21	19

Bilagor

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar	23
Bilaga 2. Gravtabeller	
RAÄ 114	25
RAÄ 115 (RAÄ 129)	26
RAÄ 117	27

Fig 1. Blå kartan med läget för undersökningsområdet markerat. Skala 1:100 000.

Sammanfattning

Stockholms läns museum har under oktober 2002 utfört en arkeologisk utredning av Flottiljområdet och området öster om Herrestavägen, Järfälla socken och kommun, Uppland. Syftet med utredningen var att fastställa om tidigare ej kända fornlämningar fanns inom det aktuella området.

Utredningsområdet (UO) var att betrakta som komplext ur fornlämnings synpunkt, med fornlämningar insprängda bland modern bebyggelse. Ett flertal lämningar har blivit skadade i samband med militära aktiviteter och av bebyggelse. Inom UO har även ett antal både äldre och senare arkeologiska undersökningar ägt rum. Inför utredningen var det, beträffande de äldre undersökningarna, oklarheter i fråga om omfattningen av utgrävningarna och vilka resultat som framkommit i samband med dessa.

Inom UO ligger RAÄ 239, Herresta bytomt, vilken under oktober 2002 har förundersökts av Stockholms läns museum (Lst dnr 2021-02-17555). Resultaten av denna förundersökning redovisas i en separat förundersökningsrapport (Stockholms läns museums rapport nr 2003:1).

Utredningen har omfattat arkivstudier, ytinventering samt sökschaktning med grävmaskin.

Sammanlagt grävdes 22 sökschakt med en grävmaskin försedd med planskopa. Schakt och valda anläggningar mättes in med totalstation och dokumenterades enligt sedvanlig arkeologisk metod.

Utifrån en gravfältskarta upprättad 1928, över det som idag utgör RAÄ 114, 115, 117 och 129, har ett flertal anläggningar kunnat återfinnas (Lönnberg 1928).

Resultaten av utredningen visar att RAÄ 114 (stensättning), RAÄ 115 (gravfält) och RAÄ 129 (stensättning) sannolikt tidigare har utgjort ett sammanhängande gravfält (fig. 6). Möjligen har även stensättningen RAÄ 116, belägen inom Herresta bytomt, tillhört detta gravfält. Gravfältet bör, utifrån de uppgifter som lämnats i rapporter och kartmaterial, ha bestått av minst ett sextiototal ovan mark synliga anläggningar. Av dessa har ungefär hälften rapporterats blivit undersökta och borttagna. RAÄ 114, vilken före utredningen utgjordes av en stensättning samt uppgift om borttagna gravar, har konstaterats utgöra ett gravfält om minst nio anläggningar.

Söder om RAÄ 129 påträffades vid sökschaktning i en vid ytinventeringen funnen terrass, ett kulturlager med bränd lera samt en knacksten (schakt 12). Fynden indikerar en möjlig förhistorisk boplats.

Intill den väg som i dag leder upp till huset öst om RAÄ 129, påträffades ytterligare en tidigare ej känd anläggning. Anläggningen var till hälften överlagrad av vägen, men tolkas som en möjlig stensättning.

Efter avslutad utredning har hela det impediment på vilket RAÄ 114, 115 och 129 är belägna bedömts som högriskområde beträffande möjligheterna att påträffa ytterligare anläggningar. Dessa kan ligga nära befintlig bebyggelse och möjligen även

under påförda massor. En eventuell markexploatering inom detta område bör föregås av en arkeologisk förundersökning.

RAÄ 120 kan avskrivas som fornlämning (fig. 7). De fem gravar som beskrevs vid inventeringstillfällena 1948 och 1957, kunde inte påträffas vid inventeringen 1980. Inte heller under denna utredning påträffades några lämningar på platsen. Den uppgift som finns i FMR om att gravfältet bestått av 21, idag borttagna och undersökta, stensättningar är felaktig. Gravarna har förväxlats med de gravar som undersöktes 1938 på gravfälten RAÄ 114, 115 och 117.

Norr om den plats på vilken RAÄ 120 varit belägen kunde konstateras ett område med militära anläggningar i form av skyttegravar, värn och bunkrar.

Vad beträffar RAÄ 117 kan det konstateras att de lämningar som finns beskrivna i FMR kvarligger (fig. 8). Ett antal schakt (Schakt 18, 19, 20 och 21) grävdes direkt väst om fornlämningen, utan att något av antikvariskt intresse påträffades. Den fornlämningsgräns som idag gäller för RAÄ 117, gäller således även tillsvidare.

Bakgrund

Järfälla kommun önskar detaljplanlägga det så kallade Flottiljområdet vid Barkarby flygfält. Då fornlämningsmiljön är att betrakta som komplex har Länsstyrelsen gett Stockholms läns museum i uppdrag att utföra en arkeologisk utredning av området (Lst dnr 2021-02-19420).

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet består i de södra och östra delarna av tidigare brukad åkermark, vilken under 1930- och 1940-talen kom att planas ut för Barkarby flygfält. De norra och västra delarna utgörs huvudsakligen av bebyggd skogsklädd bergsmark, och hela området är beläget mellan cirka 20 och 40 meter över havet.

Marken inom utredningsområdet har från åtminstone 1400-talet delats mellan tre olika gårdar: Ålsta, Herresta och Säby. Under 1600-talet kom Ålsta och Herresta att gå upp i Säby säteri, varpå Herresta redan under slutet av 1600-talet kom att försvinna. Gårdarna har troligen rötter i järnåldern, inte minst de många gravarna och gravfälten i området talar för detta.

Barkarbyfältet började användas som flygfält redan omkring 1915. Fram till Bromma flygfälts invigning 1936 användes det både för militära och civila ändamål, men då F8 etablerades 1938 blev det fortsättningsvis ett militärt flygfält. Anläggningsarbetena för flygfältet påbörjades under 1920-talet. De mer omfattande arbetena genomfördes dock inför etableringen av F8, mellan åren 1934-1938. Flygfältet upphörde att vara militärt 1974 och har sedan dess använts för civilflyg (Källman & Nygren 1987:57).

Fig 2. Utsnitt ur Ekonomiska kartans blad (10I 8d Säbysjön samt 10I 7d Spånga) med utredningsområdet markerat med streckad linje. Skala 1:10 000.

Beläget längs flygfältets västra sida har Flottiljområdet huserat de militära manskapsbarackerna och flyghangarerna. Idag är området och byggnaderna framför allt brukat av olika företag, men även ett antal privatbostäder finns här.

Redan tidigt uppmärksammades de militära verksamheternas negativa påverkan på fornlämningarna i området. Detta innebar att man under 1920-talet började kartera

och dokumentera Järvafältets fornlämningsbestånd, för att dessa inte skulle försvinna utan att ha undersökts.

Trots detta tidiga ingripande har vissa fornlämningar borttagits utan att ha resulterat i någon form av dokumentation. Den dokumentation som funnits att tillgå har på flera sätt varit otillgänglig och svåröverskådlig. Det fanns därför en hel del oklarheter rörande de inom Flottiljområdet belägna fornlämningarna inför utredningen.

Fornlämningarna i området utgörs huvudsakligen av gravar och gravfält, uteslutande preliminärt daterade till järnåldern (RAÄ 114, 115, 116, 117, 120 och 129). Utöver dessa finns i Fornminnesregistret (FMR) även uppgifter om bebyggelse-lämningar (RAÄ 117) samt en över Flygflottiljen rest minnessten (RAÄ 371).

Inom utredningsområdet ligger även RAÄ 239, Herresta bytomt. Denna har förundersökts av Stockholms läns museum under oktober 2002 (Lst dnr 2021-02-17555) i samband med den nu aktuella utredningen, och redovisas i en separat rapport (Grönwall 2003).

Målsättning och metod

Utredningens övergripande syfte har varit att fastställa om det inom utredningsområdet finns tidigare ej kända fornlämningar. Flottiljområdet var att betrakta som komplext ur fornlämningssynpunkt, då den militära verksamheten inneburit omfattande ingrepp i landskapet. Resultaten av de arkeologiska undersökningar som genomförts i samband med dessa ingrepp är idag delvis svåråtkomliga. Det var därför oklart vilka konsekvenser de militära verksamheterna inneburit för fornlämningarna i området.

Utredningen inleddes med arkivstudier. Under detta arbete påträffades material som avsevärt underlättade en bedömning av flera av fornlämningarna. Framförallt gäller detta den av E. Lönnberg upprättade gravfältskartan över området från 1928.

Fältarbetet inleddes med en ytinventering av hela utredningsområdet.

På de platser som bedömdes som intressanta, på grund av sitt topografiska läge eller av andra orsaker, grävdes ett antal sökschakt. Schakten grävdes med en grävmaskin försedd med en planskopa. Ytskiktet skrapades bort i tunna skikt ned till kulturlager- eller anläggningsnivå eller till en nivå som bedömdes vara opåverkad av mänskliga. De öppnade ytorna grovrensades med fyllhammare i syfte att underlätta en bedömning av innehållet. I de fall innehållet ansågs särskilt svårbedömt finrensades ytorna med skårslev.

På flera av de redan registrerade fornlämningarna ansågs schaktning överflödigt. Detta på grund av att det utifrån det äldre kartmaterialet, tillsammans med ytinventeringen, tämligen väl gick att avgränsa fornlämningarnas ungefärliga omfattning.

Schakten tilldelades löpnummer. Alla schakt samt vissa av de anläggningar som påträffades under ytinventeringen inmättes med totalstation. Alla påträffade fynd

dokumenterades och valda fynd tillvaratogs (fynd av recent karaktär, exempelvis tegelfragment, tillvaratogs ej).

Samtliga schakt lades igen efter avslutad undersökning.

Resultat

Tidigare undersökningar

I samband med de ökade militära aktiviteterna på Järvafältet under 1900-talets början, kom en del av områdets fornlämningar att skadas. Detta uppmärksammades av den dåvarande Riksantikvarien i en skrivelse 1923, i vilken det påtalades att inga fornlämningar fick förstöras. För att i fortsättningen undvika detta framlades från militärens sida ett önskemål om bättre underlag vad gällde områdets fasta fornlämningar (Curman 1929:3). Resultatet blev en av Ivar Schnell upprättad förteckning över Järvafältets fornlämningar (Modin, Löthman & Linnér 1983:72). I förteckningen från 1925 ges alla fornlämningar, eller fornlämningsområden, ett nummer (RAÄ-nummer hade ännu inte tagits i bruk). Förteckningen innehåller framför allt textbeskrivningar av de olika objekten, och en översiktskarta saknas dessvärre. Det är därför inte helt självklart vilka fornlämningar som åsyftas i texten. Troligen beskrivs RAÄ 114, 115/129, 116 och möjligen 120 (hos Schnell nr. 20, 18, 21 och 19). Den karta som presenteras av Schnell är troligen över RAÄ 114 (Schnell 1925, ATA 493/25).

En mer omfattande kartering av fornlämningarna genomfördes av E. Lönnberg 1928. Kartan presenterades i skriften Järvafältets fornlämningar (Gustawsson & Bergman 1929). I denna skrift betecknas alla de av Schnell ovan beskrivna fornlämningarna som nr. 20. Idag har dessa fornlämningar beteckningarna RAÄ 114, 115, 117, 118, 129 och 238. Det bör påpekas att den lämning som Schnell betecknar som nr. 21, och idag utgör RAÄ 116, inte karterades av Lönnberg.

Fornlämningarna i området kom att beröras av de, från 1920-talet och framåt, alltmer omfattande arbetena för flygfältet. I samband därmed kom också ett flertal av de karterade gravarna att undersökas. Detta medförde att kartan från 1928 kompletterades i takt med att fornlämningarna undersöktes. På denna kompletterade karta, upprättad av J.E. Anderbjörk och S. Janson 1937, har de gravar som, varefter de undersökts och borttagits, kryssats med rödpenna (fig. 3). Ställer man samman kartans uppgifter med de i ATA påträffade rapporterna från undersökningarna, finner man att uppgifterna överensstämmer (se gravtabellerna, bilaga 2). Det kan därför antas att inga gravar undersökts utan att detta rapporterats. Däremot är det inte säkert att alla borttagna gravar blivit undersökta. Det finns uppgifter i undersökningsrapporterna som tyder på att det inte alltid fungerat som det var tänkt i kommunikationen mellan militären och Riksantikvarien (se ex. Anderbjörk 1938: ATA inv. nr. 221445).

En anmärkning måste göras beträffande den kompletterade gravfältskartan. Det förefaller som om Anderbjörk & Janson haft en samtida underlagskarta över området, och med hjälp av ett överlägg ritat in gravarna i denna från Lönnbergs karta från

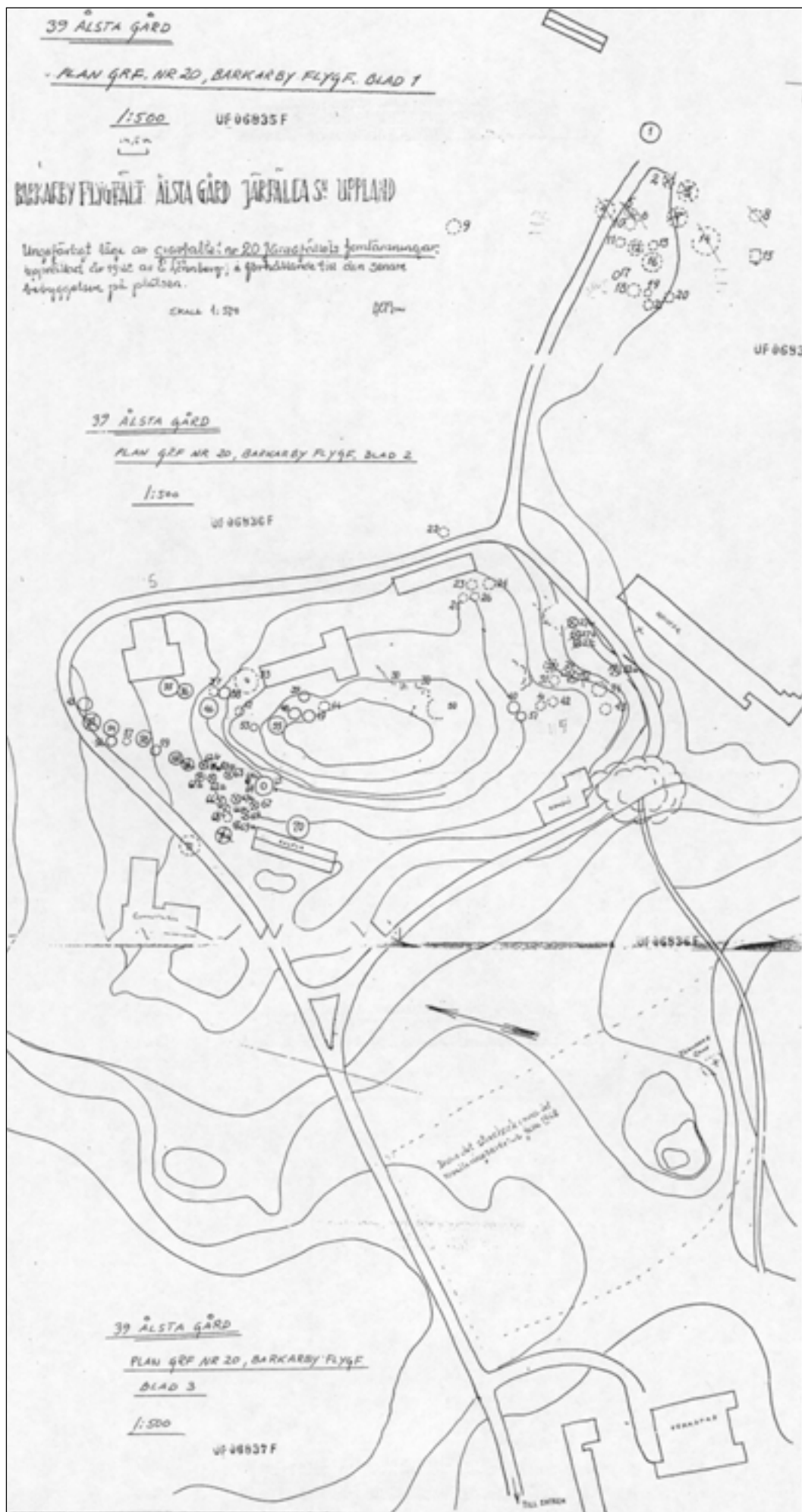

Fig 3. Lönnbergs gravfältskarta från 1928. 1937 kompletterad av Anderbjörk och Janson.

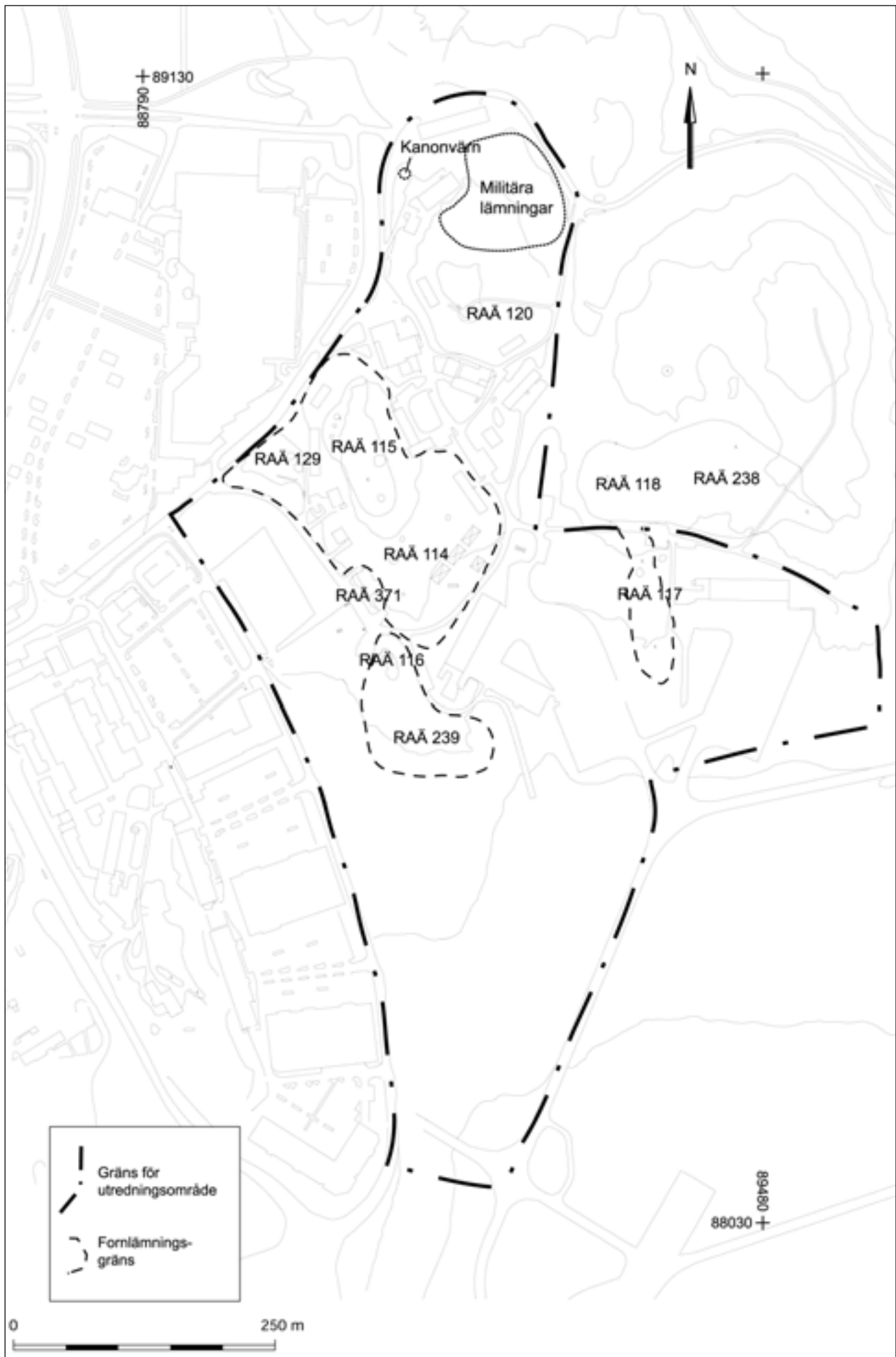

Fig 4. Översiktskarta över utredningsområdet. Skala 1: 5000

1928. Tyvärr verkar man inte ha lyckats placera de två kartorna riktigt i rätt läge över varandra. Vid ytinventeringen konstaterades gravarna i förhållande till varandra ligga i ungefärlig överensstämmelse med Lönnbergs karta. De tycktes dock inte ligga rätt i terrängen, så som de presenteras av Anderbjörk & Janson. Placerar man gravarna i Lönnbergs karta cirka trettio meter längre söderut hamnar de närmare de verkliga förhållandena. Kartan skulle behöva rektifieras ytterligare men det går utifrån denna något justerade karta att i fält identifiera de karterade gravar som ännu kvarligger.

Delområde A

Vid sökschaktningen framkom ingenting av antikvariskt intresse. Detta kan ha sin förklaring i de omfattande nivelleringsarbeten som genomförts i området under 1930- och 1940-talen. Arbetena har inneburit att förhöjningar planats ut och sänkor fyllts igen. I flera av schakten konstaterades det översta matjordslagret vara bortschaktat och ersatt av påförda massor av olika material.

I **schakt 1** påträffades fyllnadsmaterial bestående av sprängsten och tegel, troligen påfört i samband med uppförandet av den i norr belägna flyghangaren.

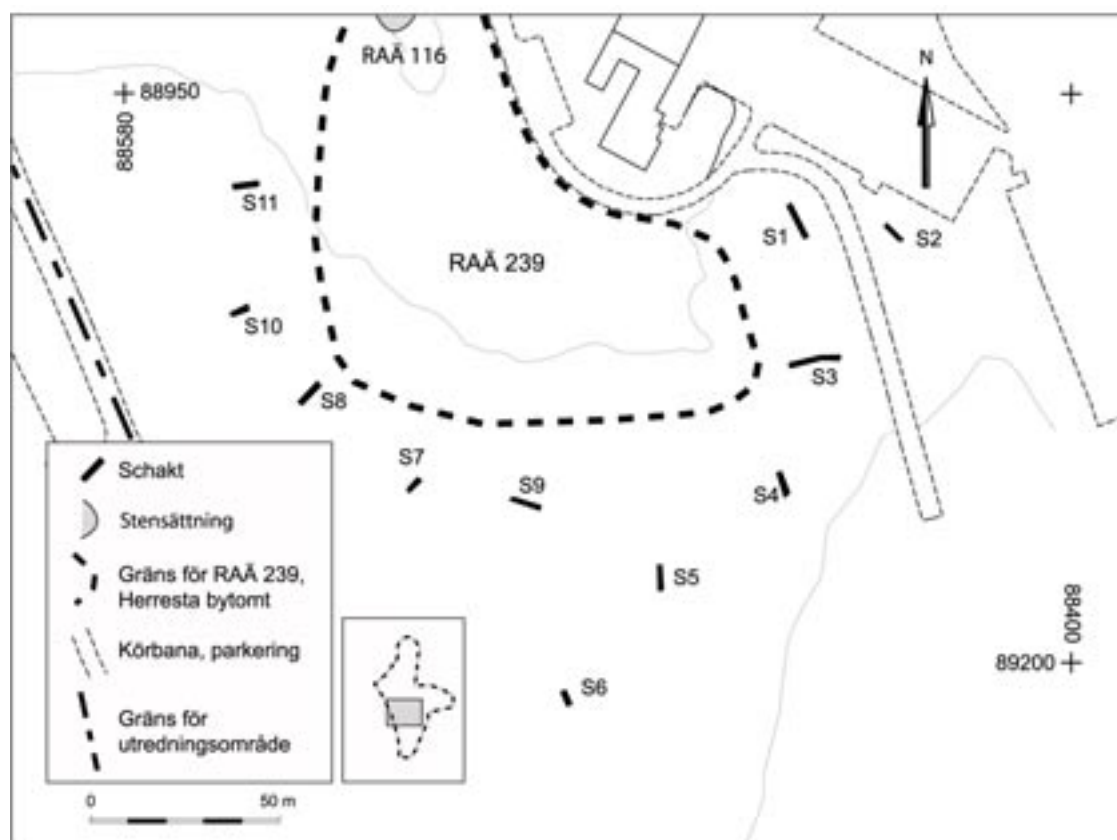

Fig 5. Delområde A. Schakt 1-11. Skala 1: 2000

Delområde B

Sex registrerade fornlämningar ligger inom delområdet (se fig. 6). Den längst mot norr belägna RAÄ 120 behandlas i beskrivningen över delområde C, nedan. De återstående fem fornlämningarna utgörs av RAÄ 114, 115, 116, 129 och 371.

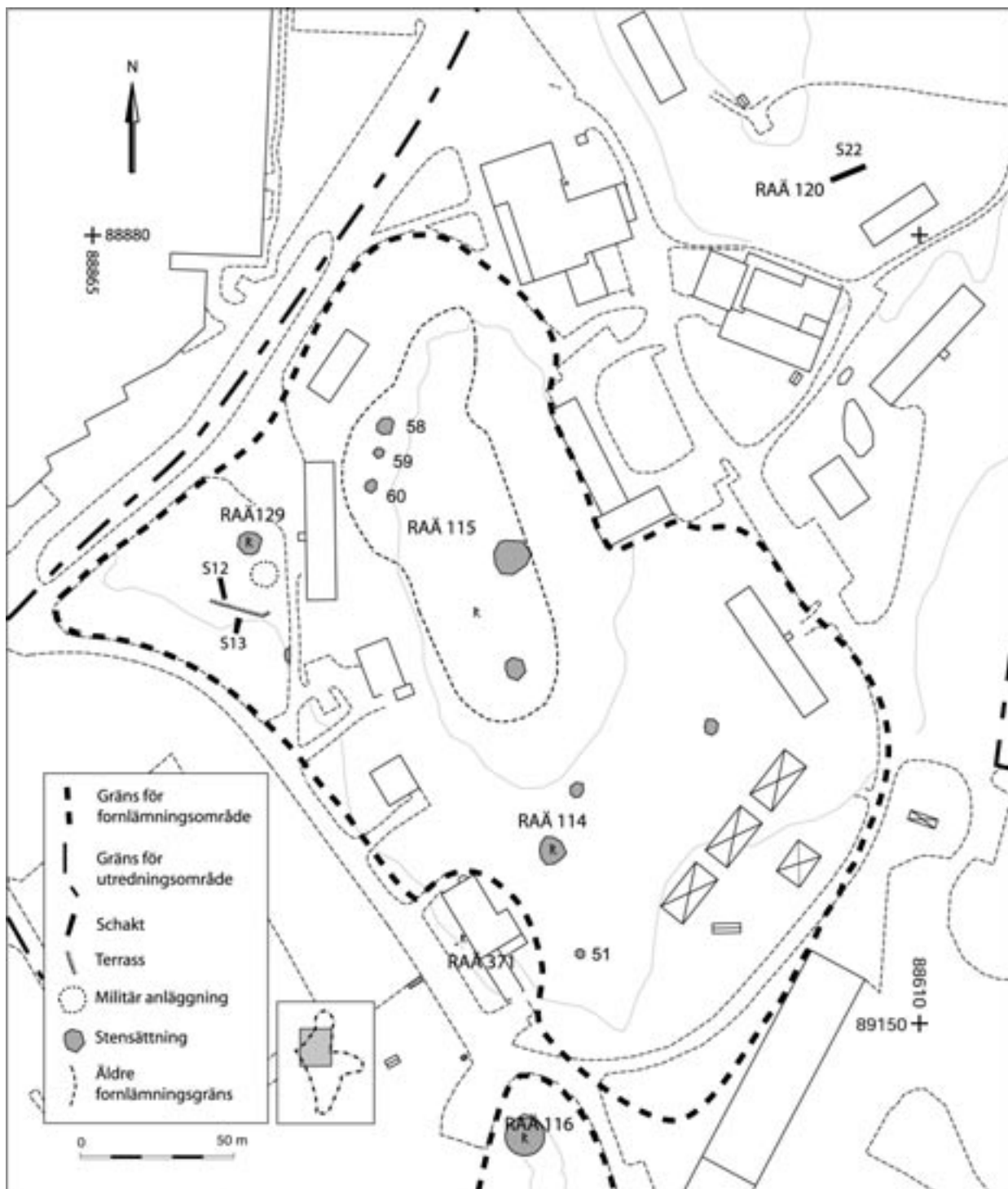

Fig 6. Delområde B. Schakt 12, 13 och 22. Skala 1: 2000

RAÄ 114 beskrivs i FMR som en "stensättning och uppgifter om förstörda fornlämningar". Antalet anges till "1 + flera".

Vid inventeringen 1980 rapporterades om oregelbundna förhöjningar, vilka tolkades vara troliga lämningar efter militär verksamhet. I ett tillägg från samma år påpekas i FMR att det troligen funnits fler lämningar söder och sydöst om den registrerade stensättningen, men att dessa nu är förstörda.

I undersökningsrapporter och tillhörande kartmaterial finns uppgifter om 21 gravar på RAÄ 114 (se gravtabell, bilaga 2). Av dessa har fem undersökts och borttagits. De fem gravar som ligger längst mot nordöst (22-26) har inte rapporterats som borttagna. En av dem, grav nr. 23, nämns dock i samband med dragningen av en vattenledning år 1938, då denna skar gravens ena kant. Den beskrevs då som en ytterst otydlig förhöjning i markytan och graven kom aldrig att behöva borttagas (Anderbjörk 1938: ATA inv. 22145). Om dessa gravar ligger kvar idag eller inte är ovisst. I ett senare skede har tre mindre tjänstebostäder byggts på platsen, men det är inte omöjligt att dessa uppförts ovanpå gravarna, då ytan förefaller ha påförts material i samband med byggandet av husen.

Vid ytinventeringen påträffades åtta anläggningar, utöver den redan registrerade stensättningen, vilka tolkades som möjliga gravar. Två av dessa bedöms vara tidigare ej kända anläggningar och finns således inte med på någon äldre kartering över gravfältet. Dessa två anläggningar mättes in med totalstation och återges i fig. 6. Utöver den sedan tidigare kända stensättningen mättes ytterligare en anläggning in. Denna utgjordes av en svag förhöjning, cirka 0,1 meter hög, och utgör sannolikt den anläggning som av Lönnberg getts nr. 51. Då kartan, som redan påpekats, är i behov av ytterligare rektifiering, får detta tillsvidare dock anses som något osäkert.

Resultatet av ytinventeringen av RAÄ 114 är alltså att fornlämningen idag innehåller minst åtta möjliga gravar, samt den redan registrerade stensättningen. Då uppgifter saknas om att de borttagits, kan ytterligare fem anläggningar ligga kvar under de påförda massor som iaktogs i områdets nordöstra del. Detta förutsatt att den justering som gjorts av gravfältskartan från 1928/1937 är riktig.

Norr om RAÄ 114 ligger RAÄ 115, ett gravfält som vid 1980 års inventering befanns bestå av en hög, ett röse samt cirka 23 runda stensättningar. I FMR finns en uppgift om att gravfältet delvis är borttaget.

Den ensamliggande stensättning som utgör RAÄ 129 har med all sannolikhet ingått i gravfältet RAÄ 115. RAÄ 129 är troligen samma anläggning som Lönnbergs nr. 71. De gravar som legat mellan dagens RAÄ 115 och RAÄ 129 rapporteras undersökta och borttagna 1937, i samband med byggandet av en manskapsbarack (Anderbjörk & Janson 1937: ATA inv. 21965). I samma rapport nämns även Lönnbergs gravar nr. 64, 65, 70 och 71. Även dessa antogs komma att behöva tas bort för nya byggnader, men då rapporten skrevs var det ännu inte helt klart exakt var de nya byggnaderna skulle placeras. Några ytterligare informationer om dessa gravars öde står inte att finna i ATA:s arkiv. Vid ytinventeringen förefaller dessa gravar ligga kvar, och de hus som uppförts ha byggts intill dem. Hur detta kommit att påverka gravarna är svårt att säga och åtminstone två av dem (65 och 70) får anses vara av osäker status.

Enligt de uppgifter som står att finna i undersökningsrapporterna och kartorna, har antalet anläggningar på RAÄ 115/129 som mest uppgått till 40 stycken. Av dessa har 16 blivit undersökta och borttagna. Av de återstående 24 har 22 gått att identifiera vid ytinventeringen, medan två bedöms som osäkra. Tre av gravarna belägna på RAÄ 115 mättes in med totalstation, och är sannolikt Lönnbergs gravar nr. 58, 59 och 60.

Vid inventeringen observerades även ytterligare en tidigare ej känd anläggning vilken möjligen utgör en grav. Anläggningen bör vara cirka fem meter i diameter och hade i den västra delen en trolig kantkedja av 0,2-0,25 meter stora stenar. I öst var anläggningen överlagrad av den väg som idag leder upp till det i norr belägna huset (fig. 6).

Cirka 25 meter söder om RAÄ 129 påträffades vid ytinventeringen en terrass. Denna var omkring 20 meter lång och 7-9 meter bred och låg i närmast öst-västlig riktning. Terrassen var 0,2-0,3 meter hög, och i öst och söder stensatt med 0,3-0,7 meter stora stenar. Då terrassen bedömdes kunna vara av äldre datum, beslöts att ett antal sökschakt skulle grävas på ytan.

Schakt 12 grävdes på den terrasserade ytan. Under ett 0,2-0,3 meter tjockt lager med grusig mo, påträffades ett troligen förhistoriskt kulturlager bestående av gråbrun mo. I kulturlagret påträffades en knacksten samt bränd lera.

Ett schakt, **schakt 13**, grävdes även nedanför terrassen, dock utan att någon kulturpåverkan kunde konstateras.

En fornlämning av modernare karaktär är RAÄ 371, vilken utgörs av en minnessten över området militära verksamheter från år 1938 och framåt. Den text som återges i FMR har kompletterats, och idag lyder texten:

KUNGL. SVEA FLYGFLOTTILJ
1938-1963
KUNGL. SVEA FLYGKÅR
1963-1974
KRIGSBASVERKSAMHET
1974-1994

Delområde C

I FMR beskrivs RAÄ 120 som "Uppgift om borttaget gravfält? Naturbildningar". Redan här anar man att det råder tvekan om fornlämningens status. Gravfältet inventerades första gången 1948 och skall ha bestått av fem runda, fyllda stensättningar, varav den längst i nordväst skall ha varit skadad av en väg. Vid en inventering 1957 konstaterades endast att ingen förändring skett sedan inventeringen 1948 (Pettersson, ATA dnr 4469/57). På den plats RAÄ 120 återfinns på det ekonomiska kartbladet fann man vid 1980 års inventering endast några oregelbundna förhöjningar som inte bedömdes utgöra gravar.

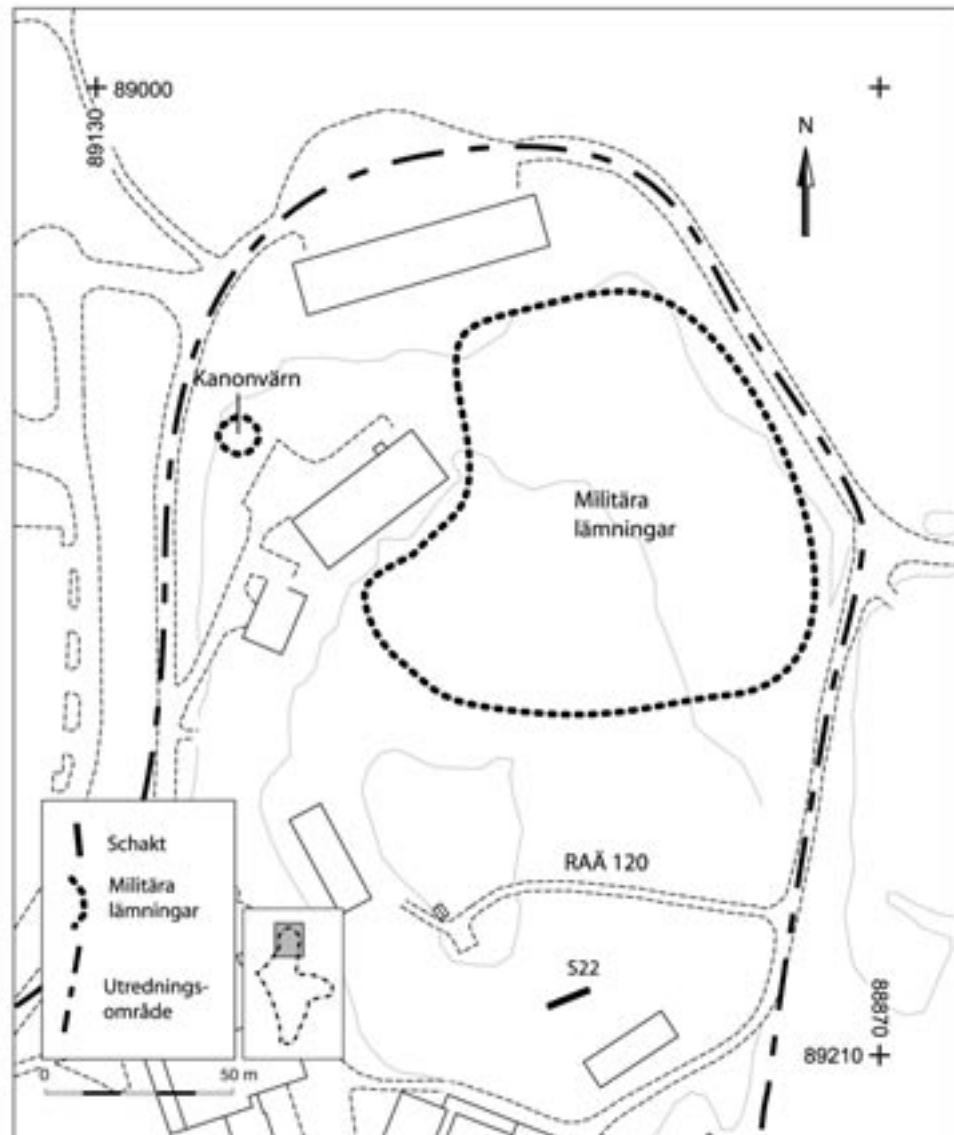

Fig 7. Delområde C. Schakt 22 samt militära lämningar. Skala 1: 2000

Enligt en anteckning i FMR skall fornlämningen vara undersökt och borttagen 1938 (ATA inv. nr. 21965). Detta är dock ett missförstånd, då gravarna som undersöktes och togs bort vid detta tillfälle tillhörde fornlämningarna RAÄ 114, 115 och 117.

Då platsen ytinventerades i samband med denna utredning påträffades ingenting som kan tolkas som fornlämning. Oregelbundna förhöjningar undersöktes grovt med fyllhacka och konstaterades i samtliga fall vara recenta dumpmassor eller naturbildningar.

Ett schakt grävdes centralt på platsen för RAÄ 120 (schakt 22). Ingenting av antikvariskt intresse påträffades vid sökschaktningen.

Om gravfältet blivit undersökt och borttaget bör detta ha skett någon gång mellan 1957-1980. Om någon rapport om detta lämnats in har denna inte gått att återfinna.

Den nordligaste delen av utredningsområdet innehöll däremot ett flertal militära lämningar i form av skyttegravar och bunkrar samt ett kanonvärn (se fig. 7).

Delområde D

Denna del av utredningsområdet bedömdes vara intressant ur flera aspekter. Dels på grund av RAÄ 117, ett gravfält beläget direkt söder om Ålsta bytomt, dels just på grund av närheten till nämnda bytomt (se fig. 8). Det fanns anledning att misstänka att både tidigare okända gravar och bebyggelse lämningar skulle kunna komma att påträffas i området.

På utredningsområdets östligaste del observerades en yta vilken bedömdes som intressant beträffande möjliga lämningar. Redan vid ytinventeringen kunde det dock konstateras att stora mängder sprängsten påförts det naturliga impedimentet.

Vid sökschaktningen framkom ingenting av antikvariskt intresse på denna yta (schakt 14, 15, 16 och 17). De påförda massor av sprängsten som påträffades är sannolikt

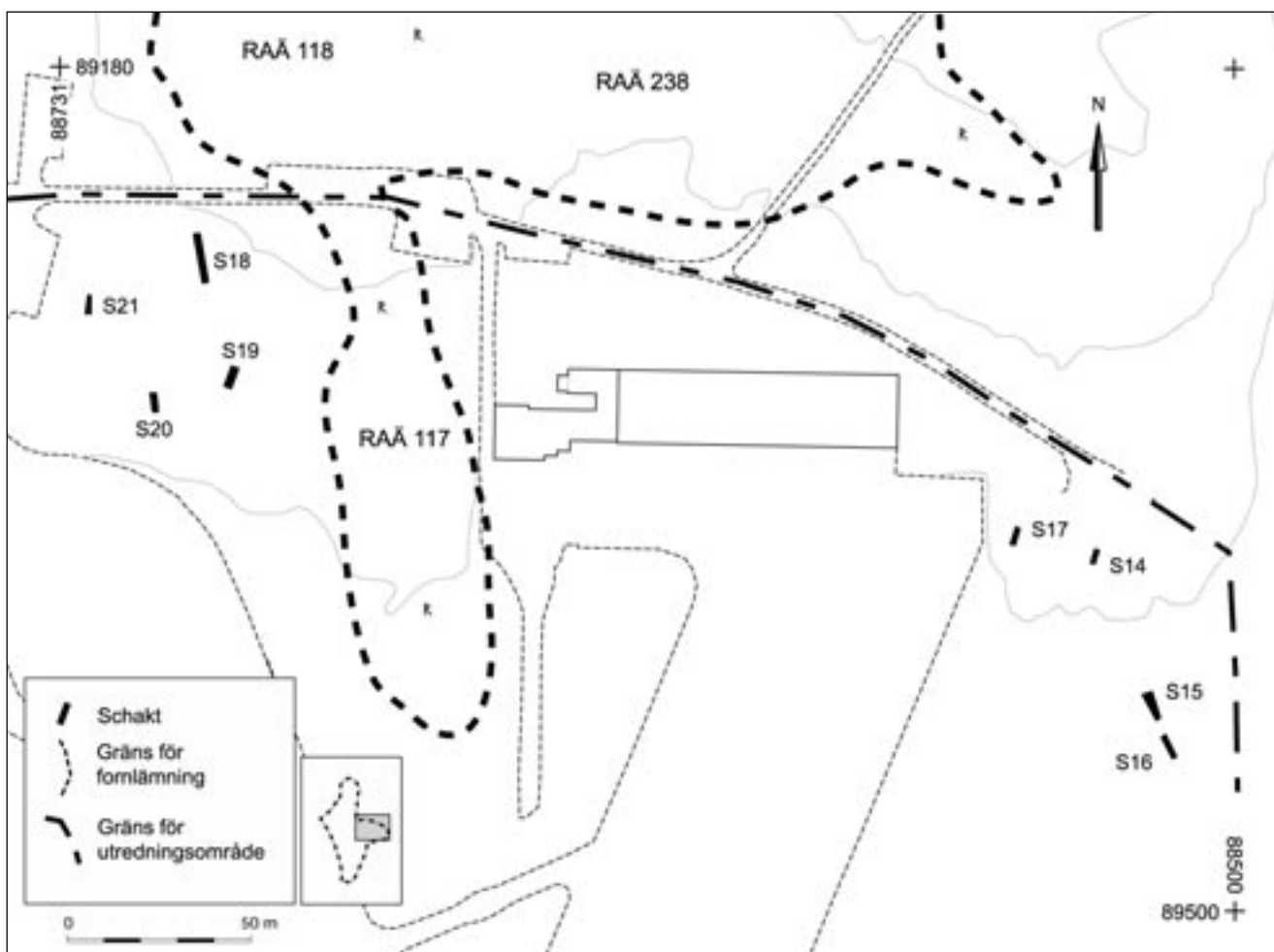

Fig 8. Delområde D. Schakt 14-21. Skala 1: 2000

rester efter de arbeten som företagits i samband med uppförandet av den flyghangar som ligger direkt i väster.

Sammanlagt 20 gravar finns karterade i Lönnbergs gravfältskarta från 1928, på det som idag utgör RAÄ 117. Av dessa finns uppgift om att åtta har borttagits varav fem har undersökts. Tre av gravarna (nr. 2, 3 och 7) kom på grund av ett missförstånd att bortschaktas utan undersökning. Av de undersökta gravarna befanns två av dem (nr. 4 och 14) vara gravar medan de övriga (nr. 5, 6 och 8) avskrevs som naturbildningar (Anderbjörk 1938, ATA inv. nr. 22145).

Som en parantes kan nämnas att en av de undersökta gravarna (nr. 14) innehöll fragment av en egyptisk glasbägare från 800- eller tidigt 900-tal (Gustafsson 1957:79). Fyndet är unikt i Sverige.

Enligt de uppgifter som finns att tillgå bör alltså tolv av de av Lönnberg karterade gravarna ligga kvar på platsen. Vid ytinventeringen kunde flera anläggningar konstateras som med all sannolikhet utgör de karterade gravarna, men inget försök gjordes att identifiera vilken som var vilken. Det kan endast konstateras att det inom fornlämningsgränsen för RAÄ 117 finns möjliga gravar.

På den moräntunga på vilken gravfältet är belägen påträffades även bebyggelse-lämningar i form av en källare, stenmurar och röjningssten. På impedimentets södra ände har militären anlagt en bränsledepå.

Fyra schakt grävdes på ytan väst om RAÄ 117 (Schakt 18, 19, 20 och 21). I schakt 18 påträffades A-keramik, men då hela schaktets innehåll bedömdes vara mer eller mindre stört av senare verksamheter, saknar fyndet kontext. Schaktet innehöll även rikligt med tegel, rödgods (BII:y), järnskrot och buteljglas. Även övriga schakt grävda på ytan innehöll liknande fynd av recent ursprung.

Då varken ytterligare gravar eller bebyggelse-lämningar påträffades vid sökschaktningen får den fornlämningsavgränsning som redan är upprättad tillsvidare gälla.

Diskussion och tolkning

Utredningsområdets södra och västra ytor (delområde A) har planats ut för Barkarby flygfält. Efter sökschaktning har dessa ytor avskrivits som antikvariskt ointressanta.

De tre fornlämningarna RAÄ 114, 115 och 129 har tidigare sannolikt utgjort ett sammanhängande gravfält (fig. 6). Möjligen ska även RAÄ 116, belägen inom Herresta bytomt (RAÄ 239) räknas till detta gravfält. Sammanlagt bör gravfältet ursprungligen ha bestått av minst ett sextiototal gravar. Då antalet endast beräknats utifrån de gravar som karterats och undersökts, är det verkliga antalet gravar troligen högre.

RAÄ 114 är i FMR beskriven som en stensättning samt uppgifter om borttagna gravar. Ett antal gravar har undersökts och borttagits i gravfältets södra och sydväs-

tra delar, men består idag av minst nio möjliga gravar, inklusive den redan registrerade. Troligen ligger ytterligare gravar på gravfältet vilka inte är synliga ovan mark.

RAÄ 115 består enligt FMR av cirka 25 gravar. Vid ytinventeringen eftersöktes endast de gravar som karterades av Lönnberg 1928, och som enligt de senare undersökningsrapporterna inte blivit borttagna. Detta gav ett antal av 22 gravar, varav två får betraktas som osäkra då de ligger nära av militären uppförda byggnader.

Söder om RAÄ 129, och till hälften belägen under den väg som leder upp mot den militära manskapsbaracken, påträffades en tidigare okänd anläggning. Anläggningen tolkas vara en möjlig grav.

Vid ytinventeringen påträffades en terrass cirka 25 meter syd om RAÄ 129. Denna visade sig vid schaktning innehålla ett kulturlager med bränd lera samt en knacksten. Fynden är av boplatskaraktär och ytan bör inför en eventuell exploatering förundersökas.

Hela det impediment på vilket RAÄ 114, 115 och 129 är belägna, bör betraktas som ett högriskområde vad beträffar möjlig förekomst av tidigare ej kända fornlämningar. Kart- och arkivstudier, samt den kompletterande ytinventeringen, har visat att det mellan (och möjligen under) befintlig bebyggelse troligen kvarligger ett flertal anläggningar. Då endast ovan mark synliga gravar undersökts, finns det all anledning att förvänta sig flera ej ovan mark synliga. Vid en eventuell markexploatering av området bör därför hela det impediment som fornlämningarna är belägna på förundersökas.

Ingen av de fem gravar som senast 1957 utgjorde RAÄ 120 påträffades. Troligen har dessa borttagits någon gång mellan 1957 och 1980. Någon rapport om detta har inte kunnat hittas. RAÄ 120 är idag ej att betrakta som fornlämning.

Den befintliga gränsen för RAÄ 117 får tillsvidare kvarligga. Vid sökschaktning intill fornlämningen påträffades visserligen A-keramik, med denna bedöms som funnen i ett omrört lager av påfört material och motiverar inte en ändrad fornminnesgräns. Det bör dock inte råda några tvivel om att det inom dagens fornlämningsgräns ligger ett gravfält. Om det antal som rapporterats blivit borttagna och undersökta stämmer, bör RAÄ 117 bestå av minst 12 möjliga gravar. Antalet kan vid en eventuell förundersökning förväntas stiga. På samma impediment som gravfältet ligger även bebyggelselämningar i form av bland annat en källare. Dessa skall troligen sättas i samband med den i norr belägna Ålsta bytomt (RAÄ 238).

Referenser

- Anderbjörk, J. E. 1937. *Undersökningsrapport*. ATA dnr 4643/37. Järvafältets fornlämningar nr 20. 1937.
- Anderbjörk, J. E. 1938. *Undersökningsrapport*. ATA inv. nr. 21965. Järvafältets fornlämningar nr. 20. 1938.
- Anderbjörk, J. E. 1938. *Undersökningsrapport*. ATA inv. nr. 22145. Järvafältets fornlämningar nr. 20. 1938.
- Curman, S. 1929. *Järvafältets fornlämningar*. Svenska fornminnesplatser. Vägledning utgivna genom Kungl. Vitt. Hist. och Antikvitets Akademien. N:o 11. Stockholm 1929.
- Grönwall, R. 2003. Herresta bytomt. Arkeologisk förundersökning i avgränsande syfte sv Raä 239, Järfälla socken och kommun, Uppland. *Rapport 2003:1*. Stockholms läns museum 2003.
- Gustafsson j:r, L. 1957. *Järfällaboken*. Järfälla kommunfullmäktige. Stockholm 1957.
- Källman, R. & Nygren, A-S. 1991. *Järfälla. Kulturhistoriska miljöer*. Stockholms läns museum och Järfälla kommun. Bohuslänningens boktryckeri AB 1991.
- Modin, M., Löthman, L. & Linnér, K. 1986. *Järfällaboken II*. Band 1. Järfälla kommun. Borås 1986.
- Schnell, I. 1925. *Förteckning över minnesmärken i Järfälla socken, Sollentuna härad, den del av socknen som ligger inom arméns övningsfält*. ATA dnr 493/25.

Kartmaterial

- Lönnberg, E. 1928. *Karta över gravfält nr 20. Järvafältets fornlämningar*. Kompletterad av Anderbjörk & Janson 1937.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stockholms läns museums dnr:</i>	2002:084
<i>Länsstyrelsens beslut dnr:</i>	2021-02-19420
<i>SSLM projektnr:</i>	52339
<i>Undersökningsperiod:</i>	oktober 2002
<i>Ekonomiska kartans blad:</i>	10I 8d Säbysjön samt 10I 7d Spånga
<i>Belägenhet:</i>	X 659045 Y 161675 (RT 38)
<i>Koordinatsystem:</i>	ST-74
<i>Arkeologisk personal:</i>	Richard Grönwall, projektansvarig Kjell Andersson, arkeolog
<i>Kommun:</i>	Järfälla
<i>Socken:</i>	Järfälla
<i>Arkivmaterial:</i>	Förvaras på Stockholms läns museum

Bilaga 1

Schaktbeskrivning

S	X	Y	LxB/Dj. i m.	Beskrivning	Anmärkning	Fynd
1	88516.53	89127.65	10x1,5/0,8	0,6 m. med påförda massor bestående av sprängsten, tegel och mo, därunder lera. De påförda massorna tjockare i väst, möjligen ett ledningsschakt.	I den västra delen ej grävd i botten.	
2	88513.33	89153.08	6x1,5/0,5	0,5 m. lera med inslag av tegel, därunder lera.		
3	88479.87	89131.73	15x1,5/0,3	I V morän. I Ö 0,3 m. stenig lera, därunder lera.	I Ö delen påträffades tegel och buteljglas (ej tillvarataget).	
4	88447.22	89123.82	7x1,5/0,6	Ett 0,2 m. tjockt lager med påförd lera. Mellan 0,2-0,35 m. grusig sand. 0,35-0,45 lera (ploglager), därunder mo.		
5	88422.47	89091.52	7x1,5/0,8	0,2-0,3 m. lera, därunder morän.		
6	88390.44	89066.69	5x1,5/0,5	0,3 m. grusig lera (ploglager), därunder lera.	I ploglagret påträffades enstaka tegelfragment.	
7	88446.90	89026.44	5x1,5/0,3	0,3 m. grusig lera (ploglager), därunder lera.	I ploglagret påträffades enstaka tegelfragment. I schaktets S del en nedgrävning med fyllning av mo (ledning).	
8	88470.79	88998.74	8x1,5/0,8	0,2 m. påförda massor av mylla/lera. 0,2-0,5 m. sten och sandig mo, därunder grusig lera (ploglager). I botten lera.	I ploglagret påträffades enstaka fragment av tegel.	
9	88442.06	89055.82	9x1,5/0,3	I Ö delen 0,3 m. grusig lera (ploglager), därunder lera. I V ett 0,1 m. tjockt påfört lager av sand, därunder ploglager av grusig lera och i botten lera.	I ploglagret påträffades tegel, buteljglas, järnskrot, del av hästsko (recent, ej tillvarataget).	
10	88492.74	88980.48	5x1,5/0,8	0,1 m. torv, därunder påfört lager med sandig mo/sten till 0,6 m. Under detta ploglager med grusig lera. I botten lera.	I ploglagret påträffades tegelfragment.	
11	88525.89	88981.82	7x1,5/0,5	0,25 m. grusig lera (ploggångsbotten), ett naturligt lager av sten/grus. I botten lera.	Det egentliga ploglagret troligen avlägsnat i samband med nivellering.	
12	88750.99	88922.25	7x1,5/0,3	0,2-0,3 m. grusig mo, därunder kulturlager bestående av gråbrun mo.	Schaktet grävt på anlagd terrasserad yta.	Knacksten, bränd lera

S	X	Y	LxB/Dj. i m.	Beskrivning	Anmärkning	Fynd
13	88738.29	88927.29	5x1,5/0,2	0,1-0,2 m. mylla, därunder stenig mo, med större stenblock i SV, ca 0,8x1 m. i diam.		
14	88596.65	89461.85	4x1,5/0,5	0,2 m. grusig morän (vägfyllning), därunder mer än 1 m. tjockt lager av påförd sprängsten.	Sannolikt är hela Ö delen av höjdpartiet uppbyggd av sprängsten.	
15	88556.27	89477.52	9x3/0,3	0,3 m. sprängsten, troligen berg i botten.	Ej grävd till botten.	
16	88544.85	89482.05	7x1,5/0,2	Sprängsten, sten och grus.		
17	88602.41	89440.25	5x1,5/0,3	Minst 0,3 m. med påförda massor. I botten sannolikt berg.	I fyllningen påträffades tegel, järn och glas (recent, ej tillvarataget).	
18	88678.36	89218.48	15x1,5/0,5	0,3 m. mylla/mo, därunder mo. I botten morän.	I schaktet påträffades även tegel, buteljglas, smidd järnspik, obr. ben samt rödgods (B2:4) (ej tillvarataget). Mellan 10.11,5 m. fr NNV skär 2 kabelrännor schaktet i Ö-V riktning. Schaktets SV hörn ansluter till nedgrävning för avlopp i samma riktning.	A-keramik
19	88645.57	89226.81	6x1,5/0,3	0,3 m. mylla/mo, därunder stenig mo.	Tegel och glas påträffades (recent, ej tillvarataget).	
20	88638.72	89205.92	5x1,5/0,3	0,3 m. mylla/mo, därunder grusig mo.	Spik, hästkosöm samt järnföremål påträffades (recent, ej tillvarataget).	
21	88665.24	89188.21	5x1,5/0,3	0,2 m. mylla/mo, därunder grusig mo.	Tegel, järnbeslag, bryne samt flintgods påträffades (recent, ej tillvarataget).	
22	88884.24	89127.87	9x1,5/0,2	0,1-0,2 m. humuslager, därunder stenig sand.	Även ett antal förhöjningar i området runt S22 provgrävdes och befanns bestå av sentida dumpmassor och berg.	

Bilaga 2

Gravtabeller

RAÄ 114

Nr.	Borttagen	Ej borttagen	Påträffad	Osäker status	Inmätt	Anmärkning
22				x		Kan möjligen överlagras av uppförd terras. Troligen borttagen.
23				x		Kan finnas kvar under påförda jordmassor.
24				x		Kan finnas kvar under påförda jordmassor.
25				x		Kan finnas kvar under påförda jordmassor.
26				x		Kan finnas kvar under påförda jordmassor.
27a	x					
27b	x					
27c	x					
28		x				
29		x				
30		x				Återges på kartan som stensträngar/stenansamlingar. Vid ytinventeringen tolkades dock delar av stenansamlingarna som en eventuell gravlämning.
31		x	x			
32	x					
32a	x					
34				x		
40		x	x			
41		x	x			
42		x	x			
43				x		
50		x	x		x	Den stensättning som idag utgör RAÄ 114.
51		x	x		x	

RAÄ 115 (RAÄ 129)

Nr.	Borttagen	Ej borttagen	Påträffad	Osäker status	Inmätt	Anmärkning
33		x	x		x	
35		x	x			
36		x	x			
37		x	x			
38		x	x			
39		x	x		x	
44		x	x			
45		x	x			
46		x	x			
47		x	x			
48		x	x			
49		x	x			
52	x					
53		x	x			
54		x	x			
55		x	x			
56		x	x			
57		x	x			
58		x	x		x	
59		x	x		x	
60		x	x		x	
61	x					
61a	x					
62a	x					
62b	x					
63	x					
63a	x					
64			x			
64a	x					
65				x		
66	x					
66a	x					

...forts RAÄ 115 (RAÄ 129)

Nr.	Borttagen	Ej borttagen	Påträffad	Osäker status	Inmätt	Anmärkning
68	x					
69	x					
69a	x					
70				x		
71		x	x			Den stensättning som idag utgör RAÄ 129.
71a	x					
67	x					
67a	x					

RAÄ 117

Nr.	Borttagen	Ej borttagen	Påträffad	Osäker status	Inmätt	Anmärkning
1				x		
2	x					Ej undersökt
3	x					Ej undersökt
4	x					
5	x					
6	x					
7	x					Ej undersökt
8	x					Naturbildning
10		x				
11		x				
12		x				
13		x				
14	x					
15		x				
16		x				
17		x				
18		x				
19		x				
20		x				
21		x				